

політичного процесу до переходу до масових політичних дій – громадяни із об'єкта політичного впливу перетворюються на суб'єкта політичного процесу.

Суб'єкти політичної діяльності впливають на політичний процес безпосередньо (участь у голосуванні на виборах або референдумах), й опосередковано – через інституції громадянського суспільства та мас медіа.

Саме тому важливе значення для політичної діяльності як структурного елементу політичного процесу має широка та достовірна інформованість громадян про політичні події. Така інформованість досягається через традиційні мас медіа, такі як телебачення, радіо та преса, так і з використанням усіх можливостей новітніх електронних медіа – інтерактивних мереж в Інтернеті (блогів, електронної пошти, чатів та ін.).

На даному етапі політичного розвитку комунікативний простір виступає окремою важливою сферою політичної діяльності, а мас-медіа – впливовим чинником політичного процесу.

Таким чином, зміст сучасного політичного процесу формує діяльність різноманітних суспільних асоціацій, різні форми політичної участі соціальних спільностей та громадян, які формулюють свої вимоги, відповідно до власних інтересів (реальних або уявних) і, завдяки політичним механізмам, переносять ці вимоги в центр політичної боротьби або у сферу реалізації політичних рішень.

Лакішик Д.М.

*старший науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень
ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України»*

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ США В СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Роль США у системі забезпечення безпеки глобального міжнародного простору важко переоцінити. Разом з тим все частіше постає питання щодо ступеню узгодженості стратегій національної безпеки Америки з вимогами міжнародної безпеки. З одного боку, зміщення акценту на гуманітарні цінності зробило логічнішим застосування сучасних силових заходів при вирішенні таких проблем як розповсюдження ЗМЗ чи геноцид. З іншого – практика американських дій на Близькому Сході та у Центральній Азії продемонструвала й межі ведення силової політики шляхом використання високих технологій в рамках використання традиційних структур та стратегій.

За нової ситуації ключовим напрямком стратегічних пріоритетів стала розробка стратегій, що охоплювали поняття «нові виклики» національній безпеці. На перше місце вийшли такі загрози як тероризм, регіональна нестабільність, неконтрольовані потоки зброї та наркотрафік, мережі транснаціональної злочинності та нелегальна міграція, етнічні конфлікти та політичні режими, де відбувається порушення прав людини, зростання

попиту на ресурси, природничі катастрофи та екологічні небезпеки. Оновлення комплексу стратегічних загроз спричинило модернізацію американських підходів до забезпечення безпеки та оборони. При цьому проблематика безпеки позбулася власного традиційного суто військового змісту. Відтепер йдеться про суспільну, соціетальну, особистісну безпеку, чому відповідає й вельми популярний концепт «м'якої сили» [1, р. 87-102].

У даному вимірі варто зазначити, що у порівнянні з іншими націями, американцям дуже важливо відчувати себе захищеними у двох принципових вимірах: політичному та у сенсі буття. Саме це відчуття означає бути складовою американського соціуму. Тож не дивно, що завдання захисту таких підвалин існування спонукає американське керівництво дотримуватись стратегій, які передбачають політичне лідерство США у системі міжнародних взаємодій. У вимірі ведення бойових дій унікальність американської моделі втілена у структурній побудові родів військ – наземні сили, авіація, морські сили, берегова гвардія. З особливими системами логістики та комунікації, які полегшують дію військових служб на рівні глобального театру подій. Типово американський стиль сприйняття загроз передбачає віддаленість останніх від континенту. Джерела національної небезпеки мають базуватись виключно зовні території США, де їх слід перехопити та здолати. У цілому це пояснює факт особливого бачення американцями військового інструменту, як інструменту міжнародної політики. Саме такий інструмент відповідає принциповій меті додання будь-якою ціною спрямованої проти США загрози з одного боку і не базується на масовій мобілізації самих американців з іншого. Особливе геополітичне сприйняття пояснює також необхідність відчувати забезпечення національного захисту через ефективність роботи політико-мілітарних інститутів.

Не дивно, що за доби глобалізації, із розширенням трактування предмета безпеки, в Америці відбулася й транспозиція оновленого стратегічного бачення та прикладного стратегічного планування на глобальний міжнародний простір. Поряд із тим американські експерти опрацьовували альтернативи перспективі «взаємного гарантованого знищення», які припускали активну практику силових акцій в регіональних конфліктах. Факт оновлення пріоритетів у кореляції з завданнями певного історичного періоду регулярно презентувала чергова «Стратегія національної безпеки США» [2]. Поміж найбільш резонансних концептів останнього періоду «нового інтервенціонізму» – концепція «гуманітарних інтервенцій» та концепція «кризового реагування». Слід зауважити, що після подій 11 вересня 2001 року на деякий час в американській стратегічній думці утвердилася концепція «транснаціональної війни» та відбулося переосмислення концепцій на кшталт «держав, що не відбулися» і «державного будівництва». У прикладному вимірі стратегій принципове місце зайняла доктрина «зміни режимів». Зокрема, вже у 1997 р. «Національна військова стратегія» зафіксувала перехід до концепції «глобальних спільних операцій» з акцентом на взаємодії всіх родів військ шляхом використання новітніх інформаційно-космічних комунікацій, а

спеціальні огляди Пентагону під назвою «Єдина перспектива-2020» де-факто пріоритетом визначили створення надсучасних аерокосмічних підрозділів [3]. У 2004 р. міністерством оборони США була представлена доктрина «бойових розвідувальних операцій», яка передбачала знищення терористичних мереж, таборів і підприємств з виробництва ЗМЗ [4].

Разом з тим у Білому домі розуміють, що ера дифузії влади у глобальному середовищі потребує нового типу стратегічного лідерства. З операціональних позицій останній відбиває п'ять стратегічних пріоритетів. У загальному йдеться про наступні загальні виміри: протидія тероризму, ядерне нерозповсюдження, зміна клімату і нафтова залежність. У регіональному розрізі про Середній Схід (з акцентом на інтегрованій регіональній стратегії, дипломатичній відбудові Іраку, стримуванні Ірану, підтримці мирного процесу Ізраїль-Палестина), Східну Азію (з акцентом на розвитку зростаючих Китаю та Індії, відкритості азійських ринків і політичній еволюції регіону, підтримці союзників). Слід зазначити, що у доктринальній кореляції першість зберігає доктрина стратегічного лідерства.

5 січня 2012 р. президент США Б. Обама презентував нову концепцію оборонної політики США. В документі аргументується необхідність скорочення втрат та окреслюються основні завдання, які належить узяти на себе американським військам в наступному десятилітті. У цьому документі зафіксовано десять основних завдань, які передбачається втілювати у життя силами США протягом наступних десяти років: контртероризм і війна з нерегулярними озброєними формуваннями; відбиття і злам агресії; планована атака проти анти-доступу/і використання противником певних районів; протидія розповсюдженню зброї масового ураження; ефективна дія в кіберпросторі і космосі; підтримання надійних, безпечних та ефективних ядерних засобів залякування; захист національного простору і надання підтримки цивільним властям; постійна «стримуюча» присутність; збереження порядку і придушення внутрішніх заворушень; проведення гуманітарних операцій, надання допомоги при масових лихах, включаючи й інші операції [5].

Ядерне стримування залишається центральним елементом в устрої військової системи, навіть за скорочення озброєнь протиракетна оборона доповнює, але не замінить стримування. У документі лунає заклик до продовження зусиль по боротьбі з розповсюдженням ядерної, біологічної та хімічної зброї, а також забезпечувати як безпеку Ізраїлю так і країн Перської затоки. Іран тут виступає головною загрозою, який важливо стримувати від спроб дестабілізувати ситуацію в регіоні. Пріоритетом США в європейському напрямку є те, що НАТО залишається в основному особливим традиційним партнером, що відіграє роль «помножувача сили». Росія, тим часом, відзначена як важливий партнер, але складний, з яким Америка повинна продовжувати працювати. В Африці і Латинській Америці, рекомендований метод розвитку інноваційних партнерств (перш за все інформаційного), недорогий, але ефективний [5].

Варто зазначити, що світові витрати на оборону в абсолютному вираженні продовжують збільшуватися, але військова потужність у світовій політиці поступово трансформується – силовий інструмент досягнення політичних цілей перетворюється на потенціал силових можливостей, що створює самим фактом свого існування необхідні, хоча й недостатні для цього умови.

У США військові витрати підпорядковані загальній тенденції зниження їх частки від ВВП, але мають певну специфіку. В першу чергу це пов'язано з прагненням США зберегти свою глобальну перевагу. Такий курс був характерний для Америки і в 1990-х рр. Але найбільш інтенсивно він реалізовувався адміністрацією Дж. Буша, яка використала як привід необхідність боротьби з міжнародним тероризмом. Так, якщо при адміністрації Б. Клінтона витрати на оборону збільшилися на 8%, то за його наступника за аналогічний період – на 71%. В абсолютному вираженні військові бюджети зросли з 294 млрд. дол. у 2000 р. до 690 млрд. дол. у 2009 р. На США в 2005 р. припадало 46% від загальних світових військових витрат. Одночасно частка витрат від ВВП на оборону зросла всього на 1% – з 3 до 4, що пояснюється зростанням ВВП. Всупереч кризі, в 2010 р. відбулося подальше зростання військового бюджету, хоча адміністрація Б. Обама припускає можливість скоротити їх до 2014 р. на 10% [6].

Отже, мета збереження глобальної військової переваги залишається для Вашингтона незмінною константою, але шляхи її досягнення змінюються. Еволюція стратегічних підходів США в сфері безпеки та оборони позначена фактом стратегічних переорієнтацій та реалістичною кореляцією між доступними ресурсами і вимогами безпеки, але константою її змісту залишається курс на збереження стратегічного лідерства Вашингтона у всіх сферах політики безпеки та оборони, здатності діяти щодо широкого спектру загроз і потенційних ризиків.

Література

1. Paris R. Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? / R. Paris // International Security. – 2001. – Vol. 26, № 2. – P. 87-102.
2. National Security Strategy of the United States. August 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fas.org/man/docs/918015-nss.htm>
3. Joint Vision-2010. America's Military: Preparing for Tomorrow. – 39 p.; Joint Vision-2020. America's Military: Preparing for Tomorrow. – 40 p.
4. National Strategy for Combating Terrorism. – September 2006. – 28 p.
5. Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense. – Washington, D.C.: Department of Defense, 2012. – 16 p.
6. Золотарёв П.С. Глобальное измерение войны Новые подходы в XXI веке [Електронний ресурс] / П.С. Золотарёв // Россия в глобальной политике. – 2010. – № 1. – Январь/Февраль. – Режим доступу: http://www.globalaffairs.ru/number/n_14561